

СТАН ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВАЖЕЛІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІВЕКТОРНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

© 2016 КУЗЬМІН О. Є., ДІДИК А. М.

УДК 334.71:[33.02+316.4.063]

Кузьмін О. Є., Дідик А. М.

Стан застосування соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку промислових підприємств в Україні

Метою статті є одержання з використанням інструментарію первинного дослідження інформації щодо стану застосування соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку промислових підприємств в Україні як інформаційної бази ухвалення управлінських рішень щодо вдосконалення цього процесу. Висвітлено й обґрунтовано основні параметри проведеного опитування щодо ідентифікування стану застосування соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку промислових підприємств в Україні (щодо вибору методу збирання первинної інформації, формування обсягу вибіркової сукупності, визначення її просторової ознаки, ідентифікування цільової аудиторії об'єктів, що потрапили у вибірку, обрання інструменту дослідження тощо). За результатами проведеного дослідження діагностовано низку параметрів щодо стану застосування соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку промислових підприємств в Україні, а саме: зрозумілість системи цих важелів загалом працівникам, взаємозв'язок такої системи на підприємстві із його прибутковістю, складність використання на вітчизняних промислових підприємствах існуючих соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку, загальна оцінка системи таких важелів, зміна їхньої дієвості під впливом останньої фінансово-економічної кризи. Окрім того, здійснено ідентифікування суб'єктів, що першочергово відповідальні на вітчизняних промислових підприємствах за розвиток соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку бізнесу, а також чинників, які найбільше сприяють цим процесам, і загроз, що певним чином їх ускладнюють. Одержані результати повинні стати важливою інформаційною базою ухвалення управлінських рішень щодо вдосконалення забезпечення полівекторного розвитку підприємств промисловості в Україні. Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку повинні полягати у конкретизації окремих завдань, спрямованих на більш ефективніше управління полівекторним розвитком підприємств з урахуванням наявної інформації щодо його існуючого стану.

Ключові слова: опитування, полівекторний розвиток, промислове підприємство, промисловість, розвиток, соціально-економічний важіль.

Рис.: 8. **Бібл.:** 10.

Кузьмін Олег Євгенович – доктор економічних наук, професор, заслужений працівник народної освіти України, директор, Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту Національного університету «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: Oleh.Y.Kuzmin@lpnu.ua

Дідик Андрій Миколайович – кандидат економічних наук, здобувач, кафедра менеджменту і міжнародного підприємництва, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: Andrii.M.Didyk@gmail.com

УДК 334.71:[33.02+316.4.063]

UDC 334.71:[33.02+316.4.063]

Кузьмин О. Е., Дидык А. Н. Состояние применения социально-экономических рычагов для обеспечения поливекторного развития промышленных предприятий в Украине

Kuzmin O. Ye., Didyk A. M. The State of Applying Socio-Economic Levers for Ensuring the Polyvector Development of Industrial Enterprises in Ukraine

Целью статьи является получение с использованием инструментария первичного исследования информации о состоянии применения социально-экономических рычагов для обеспечения поливекторного развития промышленных предприятий в Украине как информационной базы принятия управленческих решений по совершенствованию этого процесса. Изложены и обоснованы основные параметры проведенного опроса для идентификации состояния применения социально-экономических рычагов для обеспечения поливекторного развития промышленных предприятий в Украине (выбор метода сбора первичной информации, формирование объема выборочной совокупности, определение ее пространственного признака, идентификация целевой аудитории объектов, попавших в выборку, избрание инструмента исследования и т. п.). По результатам проведенного исследования диагностирован ряд параметров о состоянии применения социально-экономических рычагов для обеспечения поливекторного развития промышленных предприятий в Украине, а именно: понятность системы этих рычагов в целом работникам, взаимосвязь такой системы на предприятии с его доходностью, сложность использования на отечественных промышленных предприятиях существующих социально-экономических рычагов обеспечения поливекторного развития, общая оценка системы таких рычагов, изменение их действенности под влиянием последнего финансово-экономического кризиса. Кроме того,

The aim of the article is to obtain by means of using instruments of primary research the information on the state of applying socio-economic levers for ensuring polyvector development of industrial enterprises in Ukraine as an information base for making management decisions on improving the process. There have been laid out and justified main parameters of the conducted survey to identify the state of applying socio-economic levers for ensuring polyvector development of industrial enterprises in Ukraine (choosing the method of raw information collection, forming the volume of selection totality, determining its spatial characteristic, identifying the target audience of the objects in the sample, choosing the instrument of the study, etc.) On the basis of the results of the conducted study there has been diagnosed a number of parameters characterizing the state of applying socio-economic levers for ensuring polyvector development of industrial enterprises in Ukraine, namely: clarity of the system of levers in whole for employees, relation of the system to the enterprise profitability, complexity of using the existing socio-economic levers ensuring polyvector development at domestic industrial enterprises, overall evaluation of the system of such levers, changes in their effectiveness under the influence of the recent financial and economic crisis. Besides, there has been performed identification of the subjects responsible at domestic enterprises for creating socio-economic levers ensuring polyvector development of business as well as factors most contributing to these processes and threats complicating

осуществлена идентификация субъектов, отвечающих в первую очередь на отечественных промышленных предприятиях за развитие социально-экономических рычагов обеспечения поливекторного развития бизнеса, а также факторов, что наиболее способствуют этим процессам, и угроз, что определенным образом их усложняют. Полученные результаты должны стать важной информационной базой принятия управленческих решений по совершенствованию обеспечения поливекторного развития предприятий промышленности в Украине. Перспективы дальнейших исследований в этом направлении должны заключаться в конкретизации отдельных задач, направленных на более эффективное управление поливекторным развитием предприятий с учетом имеющейся информации о его существующем состоянии.

Ключевые слова: опрос, поливекторное развитие, промышленное предприятие, промышленность, развитие, социально-экономический рычаг.

Рис.: 8. **Библ.:** 10.

Кузьмин Олег Евгеньевич – доктор экономических наук, профессор, заслуженный работник народного образования Украины, директор, Учебно-научный институт экономики и менеджмента Национального университета «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина)

E-mail: Oleh.Y.Kuzmin@lpnu.ua

Дидык Андрей Николаевич – кандидат экономических наук, соискатель, кафедра менеджмента и международного предпринимательства, Национальный университет «Львовская политехника» (ул. Степана Бандеры, 12, Львов, 79013, Украина)

E-mail: Andrii.M.Didyk@gmail.com

them in a certain way. The results obtained should become an important information base for making management decisions helping to ensure polyvector development of industrial enterprises in Ukraine. Prospects for further research in this direction should be the specifying of separate problems aimed at more efficient management of polyvector enterprise development taking into account available information on its current state.

Keywords: survey, polyvector development, industrial enterprise, industry, development, socio-economic lever.

Fig.: 8. **Bibl.:** 10.

Kuzmin Oleh Ye. – Doctor of Science (Economics), Professor, Director, Honored Worker of Education of Ukraine, Scientific-Educational Institute of Economics and Management of the Lviv Polytechnic National University (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: Oleh.Y.Kuzmin@lpnu.ua

Didyk Andrii M. – Candidate of Sciences (Economics), Applicant, Department of Management and International Business, National University «Lviv Polytechnic» (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: Andrii.M.Didyk@gmail.com

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Перед Україною, як і перед рештою країн Європи, сьогодні постають нові виклики, що пов'язані, зокрема, із покращенням матеріального становища населення, удосконаленням політики зайнятості, зменшенням величини державного боргу, підвищенням рівня стабільності національної грошової одиниці, покращенням ділової активності в бізнесі, розвитком інноваційної спрямованості економіки тощо. Водночас у досягненні цих визначальних цілей провідна роль належить саме підприємствам. Позитивні перетворення на рівні суб'єктів підприємницької діяльності є першочерговою передумовою подальших ефективних економічних зрушень на рівні регіонів та держави загалом. У свою чергу, досягти таких перетворень на мікрорівні можна багато в чому шляхом використання дієвих соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємств.

Різні соціально-економічні важелі в умовах сьогодення дають змогу підприємствам успішно вийти із економічної кризи, адаптувати їхню виробничо-господарську діяльність до умов сучасного ринку, а також підвищити продуктивність праці та рівень конкурентоспроможності у наднаціональному масштабі. Водночас для удосконалення таких важелів і їхнього дієвого використання у напрямку забезпечення полівекторного розвитку бізнесу слід володіти достатньою та повною інформацією щодо реального стану застосування цих важелів. Усе вищенаведене свідчить про актуальність і практичну спрямованість дослідження за цією тематикою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Вивчення теорії і практики свідчить, що проблематика застосування різних соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку промислових підприємств в Україні розглянута у значній кількості праць вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема І. Алексеева, Ю. Бережної, Т. Богославець, М. Виклюка, В. Гресика, І. Дрожжиної, Г. Зиміної, Ю. Іванова, О. Іваницької, К. Косицького, А. Костюка, А. Ломейка, В. Орлової, Г. Ползікової, Ю. Полонської, Ф. Растегаєва, Л. Севрюкова, М. Фролової, Т. Шашкової, Г. Ялового та багатьох інших. У той же час вивчення теорії і практики, а також результати власних досліджень дають змогу дійти висновку про відсутність повного інформаційного масиву щодо існуючого стану застосування соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств, особливо в Україні. Таким чином, відсутня одна з важливих передумов ідентифікування проблемних моментів у цій сфері, а також ухвалення управлінських рішень у напрямку вирішення виявлених проблем.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Завданням дослідження є одержання з використанням інструментарію первинного дослідження інформації щодо стану застосування соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку промислових підприємств в Україні як інформаційної бази ухвалення управлінських рішень щодо вдосконалення цього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Відсутність повного інформаційного масиву щодо існуючого стану застосування соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку підприємств в Україні обумовлює доцільність і практичну значущість використання інструментарію первинного дослідження для отримання висновків за аналізованою проблемою.

З-поміж методів збирання первинної інформації (експеримент, опитування, спостереження) для досягнення зазначеної мети було обрано метод опитування, який, як відомо, дає змогу дослідити значне різноманіття економічних проблем. Як, зокрема, визначено у роботі Л. А. Мороз та Н. І. Чухрай [6, с. 36], саме опитування є найпоширенішим з-поміж усіх методів збирання первинної інформації, до того ж характеризується практичністю й універсальністю. Серед інших завдань, що було вирішено в результаті проведення цього «польового» дослідження, слід виокремити формування календарного плану робіт, розроблення форм усієї необхідної документації, обрання найбільш доцільного інструменту в межах методу опитування, ідентифікування величини вибіркової сукупності, визначення досліджуваної вибірки, обрання методу встановлення контакту з цільовою аудиторією, а також вибір форм опрацювання та представлення одержаних результатів [1; 3; 5; 8; 10].

Для формування обсягу вибіркової сукупності було обрано принцип малих вибірок, t-розподіл для яких, як зазначено в роботі [7, с. 57], не потребує апріорного знання чи точних оцінок математичного сподівання та дисперсії генеральної сукупності, а також не вимагає припущення відносних параметрів. У цій же роботі автори зазначають, що умовною межею між малою та великою вибіркою є число 30 [7, с. 58]. Слід зауважити, що просторовою ознакою такої вибіркової сукупності обрано Західний регіон України. Таке обмеження просторової ознаки пов'язане із можливістю отримання доступу до респондентів. Жодних квотних принципів щодо розподілу вибіркової сукупності між областями встановлено не було. У свою чергу, цільо-

ва аудиторія об'єктів, що потрапили у вибірку, – це представники обох підсистем управління – керуючої і керованої. Доцільність цього пояснюється тим, що як керівники, так і підлеглі безпосередньо перебувають під впливом соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку суб'єктів господарської діяльності, а також формують і впроваджують їх. Через складність опитування усіх працівників зазначених промислових підприємств було обмежено їхню кількість до 8 працівників із кожного суб'єкта господарювання (за принципом 50х50 у розрізі працівників керуючої та керованої підсистем), отже, разом опитано 240 осіб.

Інструментом дослідження стану застосування соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку промислових підприємств обрано анкету. Вона, як відомо [2; 4; 9], користується найбільшою популярністю серед усіх альтернативних інструментів у межах первинних досліджень. Доцільно також наголосити на відсутності будь-яких обмежень щодо типів запитань, які мають бути відображені в анкеті (відкриті, закриті, спрямовані, уточнюючі, незакінчені фрази тощо).

Результати проведеного опитування засвідчили, що лише 25 % респондентів вважають систему соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку на підприємстві (інвестиційних, інноваційних, кредитних, амортизаційних, компетентнісних, монетарних тощо) загалом для них зрозумілою (рис. 1), що разом з експертами, які обрали варіант відповіді «швидше так, аніж ні», складає 47 %, у той час як протилежної думки притримується 34 % фахівців.

На запитання «Чи, на Вашу думку, система соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку (інвестиційних, інноваційних, кредитних, амортизаційних, компетентнісних, монетарних тощо) впливає на прибутковість підприємства?» 54 % експертів дали ствердну відповідь (рис. 2). Водночас слід виокремити і те, що жоден із опитаних респондентів не обрав з-поміж варіантів відповідей варіант «однозначно ні», що свідчить про розуміння важливості і необхідності використання таких

Рис. 1. Зрозумілість системи соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку загалом працівникам підприємств

Джерело: сформовано авторами

важелів в управлінській діяльності суб'єктів підприємницької діяльності. Разом з тим є доволі значною (37 %, або 89 осіб з 240) частка тих експертів, яким складно дати однозначну відповідь щодо взаємозв'язку системи соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розви-

тку підприємства із його прибутковістю, що у перспективі може спричинити їхню непевність під час ухвалення управлінських рішень на предмет впровадження чи розвитку тих чи інших важелів.

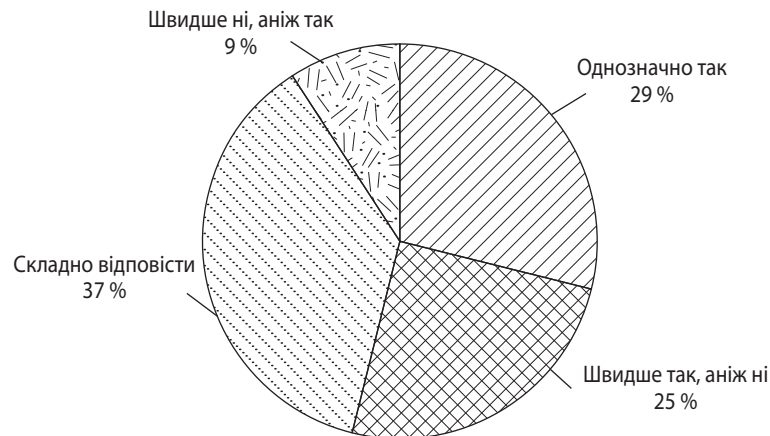

Рис. 2. Взаємозв'язок системи соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємства із його прибутковістю

Джерело: сформовано авторами

Під час проведення анкетування розглядалась також проблема складності використання за останні три роки (включно із роком проведення опитування) на підприємствах існуючих соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку. Очевидно, що ця тематика є актуальною з огляду на численні соціальні, політичні та економічні зміни, які відбулися у нашій державі за останні роки. Результати засвідчили, що найбільш складно використовувати у вітчизняній промисловості фіскальні важелі (45 % респондентів обрали з-поміж усіх варіантів варіант «однозначно складно»), а також інноваційні (43,75 %), інвестиційні (31,67 %) та кредитні (31,25 %). З урахуванням варіанта відповіді «швидше складно, ніж ні» ця різниця ще стає більш відчутною: інноваційні важелі обрало 85 % респондентів, фіскальні – 81,25 %, інвестиційні – 70,42 % та кредитні – 69,17 % (рис. 3).

У свою чергу, на підставі аналізування рис. 3 можна зробити висновок про те, що найбільш легко впроваджувати на вітчизняних підприємствах промисловості амортизаційні, компетентнісні та тарифно-цінові соціально-економічні важелі забезпечення полівекторного розвитку (варіанти «однозначно легко» та «швидше легко, ніж ні» обрали відповідно 46,25 %, 28,33 % та 27,5 % опитаних респондентів).

Результати анкетування дали змогу дійти висновку і про те, що лише 16 % респондентів оцінюють систему соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку своїх підприємств як позитивну (рис. 4). Це притому, що негативна відповідь на це запитання була наведена 43 % експертів, а ще 41 % зайняли нейтральну позицію. Ця статистика свідчить багато в чому про реальний стан не тільки формування і використання таких важелів, а й про розвиток промисловості в Україні загалом.

За результатами проведеного опитування з'ясовано і те, що у вітчизняній промисловості соціально-економічні важелі забезпечення полівекторного розвитку підприємств залежать багато в чому від стану фінансово-економічної системи та інших макроекономічних чинників. Так, на запитання «Як, на Вашу думку, змінилась дієвість соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку Вашого підприємства під впливом останньої фінансово-економічної кризи?» 69 % респондентів (167 осіб) відповіли, що або знизилась, або суттєво знизилась (рис. 5). Це притому, що позитивно відповіли на це запитання лише 11 % опитаних. Такі результати свідчать про неготовність вітчизняної промисловості адаптуватись до динамічного середовища і навіть в умовах кризових явищ завдяки гнучкості, диверсифікованості та іншим параметрам утримувати існуючі ринкові ніші та здобувати нові.

Рис. 5 дає змогу сформулювати висновок і про те, що, з одного боку, завдяки інвестиційним, кредитним, фіскальним, інноваційним та іншим важелям забезпечення полівекторного розвитку промислові підприємства мають змогу мінімізувати наслідки фінансово-економічних криз, а з іншого – вище було доведено суттєве погіршення можливостей у цих сферах.

Здійснене опитування засвідчило і те, що на вітчизняних промислових підприємствах першочергово відповідальними суб'єктами за розвиток соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку бізнесу є менеджери інституційного рівня управління (у 40,83 % випадках) та власники (35,00 %), що разом складає 75,83 % (рис. 6). У той же час доволі низькою можна вважати частку спеціально створених відділів (лише 5 %), основною метою яких є якраз робота у напрямку забезпечення такого полівекторного розвитку, а це не відповідає досвіду економічно

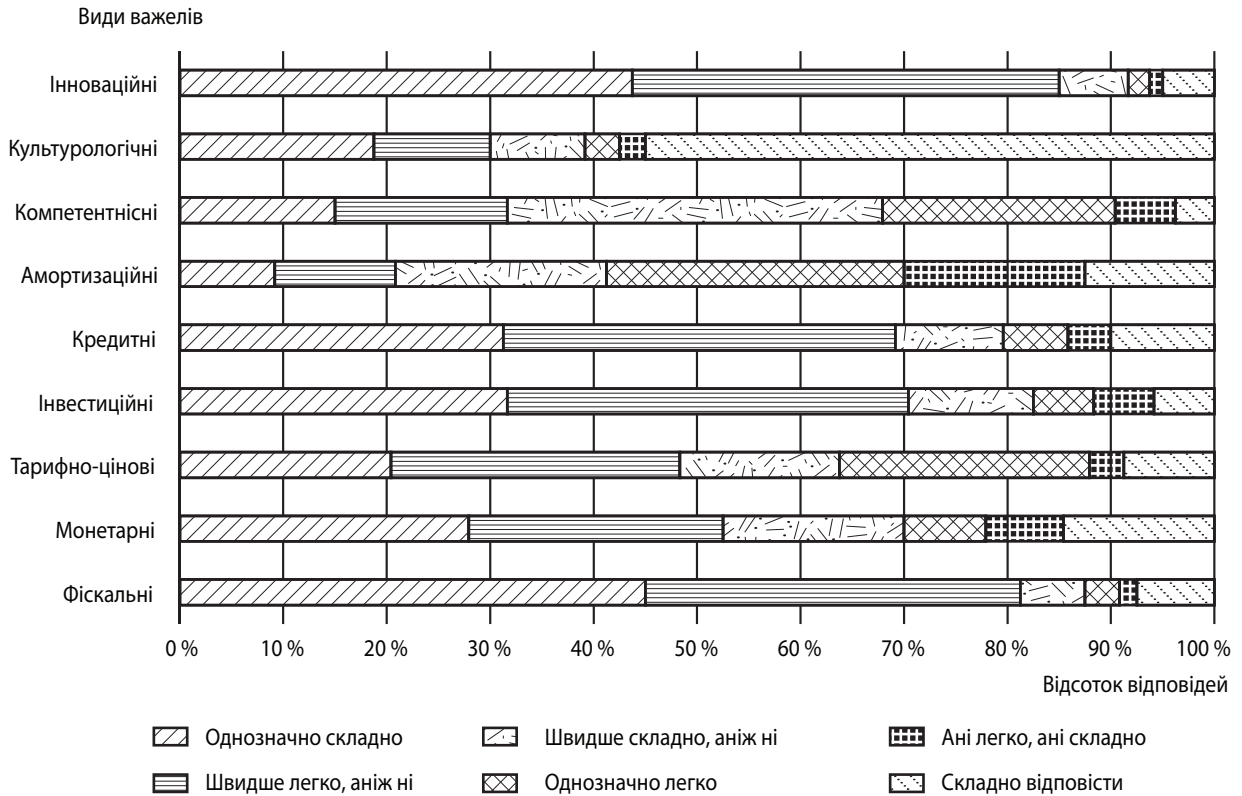

Рис. 3. Складність використання на вітчизняних промислових підприємствах існуючих соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку

Джерело: сформовано авторами

Рис. 4. Загальна оцінка системи соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку вітчизняних промислових підприємств

Джерело: сформовано авторами

розвинутих країн. Окрім того, лише 8 осіб з опитаних респондентів (3,33 %) вказали на відсутність чітко визначених будь-яких суб'єктів на підприємстві, в обов'язки яких входить розвиток соціально-економічних важелів.

Виконане дослідження дає змогу сформулювати висновок також про те, що найбільш вагомими чинниками сприяння розвитку соціально-економічних важелів на вітчизня-

них промислових підприємствах є сприятлива атмосфера (цей варіант відповіді обрало 59,58 % респондентів), макро-економічна політика (55,83 %), знання, досвід та компетентності працівників (37,08 %), належний рівень мотивування (24,58 %) (рис. 7). Таким чином, на думку фахівців, дієвість заходів у сфері формування і розвитку таких важелів – це поєднання внутрішніх і зовнішніх складових.

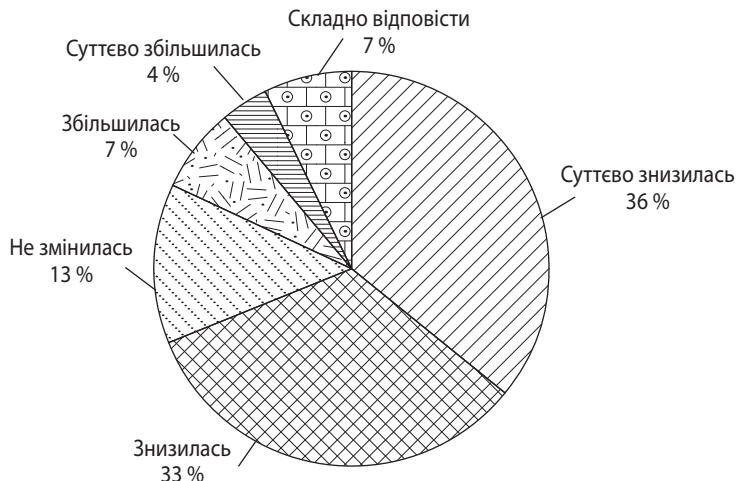

Рис. 5. Зміна дієвості соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку вітчизняних промислових підприємств під впливом останньої фінансово-економічної кризи

Джерело: сформовано авторами

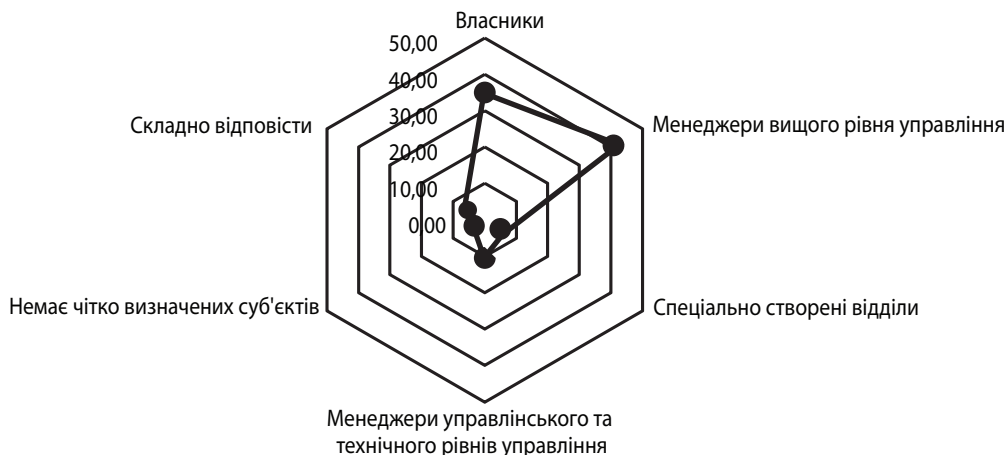

Рис. 6. Суб'єкти, що першочергово відповідальні на вітчизняних промислових підприємствах за розвиток соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку бізнесу

Джерело: сформовано авторами

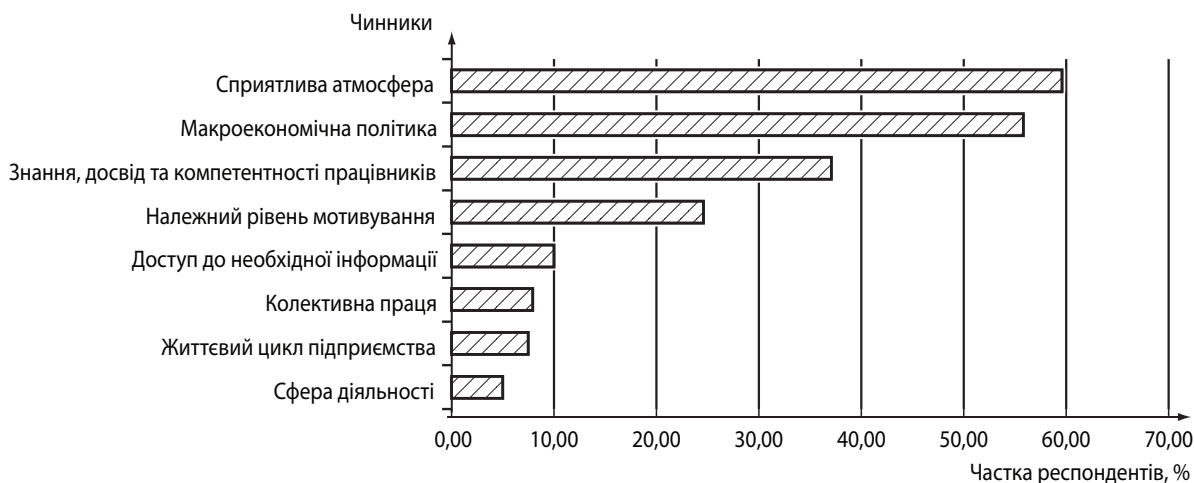

Рис. 7. Чинники, що найбільше сприяють на вітчизняних промислових підприємствах розвитку соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку

Джерело: сформовано авторами

Аналізування рис. 7 дає змогу висловити думку і про те, що не менш важливим чинником забезпечення полівекторного розвитку підприємств є корпоративна культура та внутрішньоорганізаційний клімат у колективі (тобто йдеться багато в чому про культурологічний аспект), які впливають на стабільність персоналу (від якого багато в чому залежать знання, досвід і компетентності), рівень мотивування, колективну працю тощо. Важливо вказати і на те, що лише 12 осіб з опитаних респондентів (5 %) вказали на важливість сфери діяльності підприємства під час розвитку соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку. Це свідчить про те, що приналежність суб'єкта господарювання до конкретної галузі найменшою мірою впливає на пошук і вдосконалення механізмів його розвитку.

Під час дослідження розглядалась також проблема ідентифікування загроз, що найбільш негативно впливають на розвиток соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку вітчизняних промислових підприємств. Встановлено, зокрема, що найбільш вагомими з-поміж таких загроз є непередбаченість ринку (41,5 % відповідей), низький рівень компетентності працівників (32,5 %), податкова політика держави (32,5 %) та низький рівень корпоративної культури (30,42 %) (рис. 8). Таким чином, забезпеченість полівекторного розвитку у промисловості України – це не тільки очікування позитивних для бізнесу макроекономічних змін, але вирішення проблем у внутрішньому середовищі, що абсолютно під силу власникам і керівникам усіх рівнів управління.

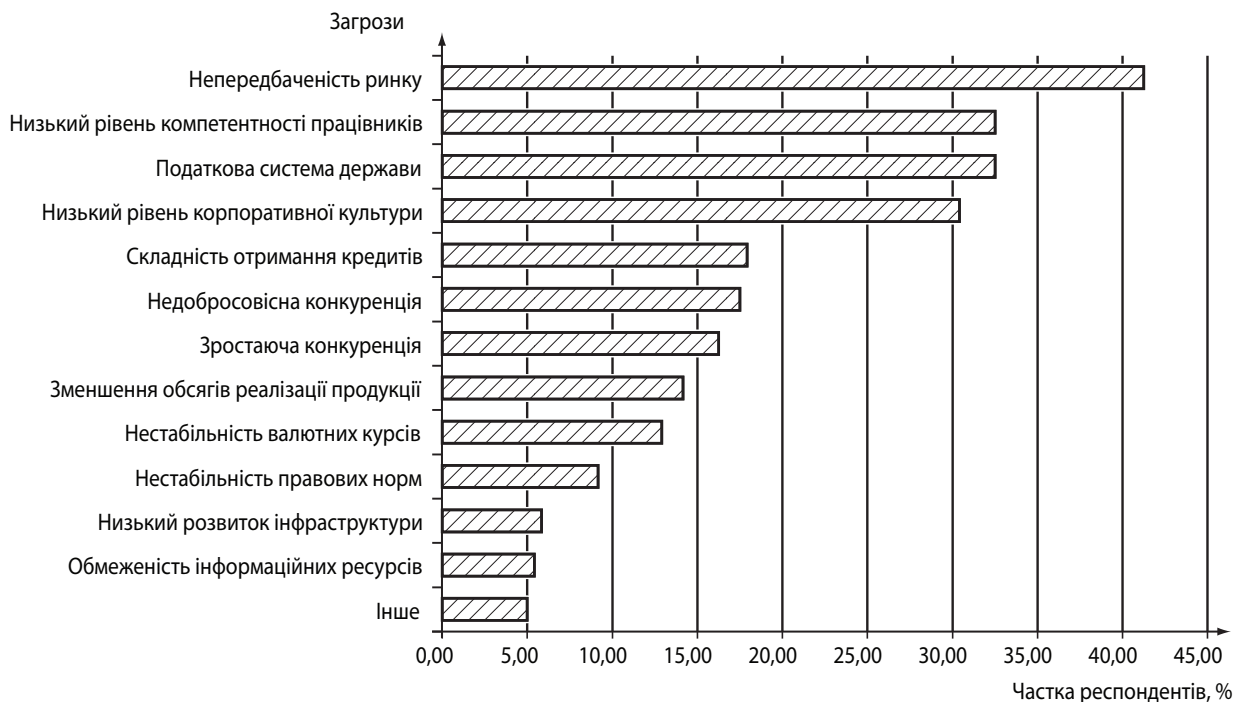

Рис. 8. Загрози, що найбільш негативно впливають на розвиток соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку вітчизняних промислових підприємств

Джерело: сформовано авторами

На підставі аналізування рис. 8 варто виокремити і те, що зменшення обсягів реалізації продукції фахівцями не розглядається як пріоритетна загроза негативного розвитку соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку вітчизняних промислових підприємств. Суб'єкти підприємницької діяльності у зовнішньому середовищі все ж більш чутливі до зміни ринкової кон'юнктури, фіскальної політики, фінансово-кредитної сфери, а також конкуренції.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Таким чином, за результатами проведеного дослідження із використанням методу опитування діагностовано низку важливих параметрів щодо стану застосування соціально-економічних важелів для забезпечення полівекторного розвитку промислових підприємств в Україні, а саме: зрозумілість сис-

теми соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку загалом працівникам; взаємозв'язок системи соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку підприємства із його прибутковістю; складність використання на вітчизняних промислових підприємствах існуючих соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку; загальна оцінка системи соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку вітчизняних промислових підприємств; зміна дієвості соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку вітчизняних промислових підприємств під впливом останньої фінансово-економічної кризи; суб'єкти, що першочергово відповідальні на вітчизняних промислових підприємствах за розвиток соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку бізнесу; чинники, що найбільш

ше сприяють на вітчизняних промислових підприємствах розвитку соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку; загрози, що найбільш негативно впливають на розвиток соціально-економічних важелів забезпечення полівекторного розвитку вітчизняних промислових підприємств. Одержані результати повинні стати важливою інформаційною базою ухвалення управлінських рішень щодо вдосконалення забезпечення полівекторного розвитку підприємств промисловості в Україні.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку повинні полягати у конкретизації окремих завдань, спрямованих на більш ефективніше управління полівекторним розвитком підприємств із урахуванням наявної інформації щодо його існуючого стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутенко Н. В. Особливості маркетингових досліджень на промисловому ринку / Н. В. Бутенко // Вісник Академії праці і соціальної відносин Федерації професійних спілок України. – 2010. – № 2 (54). – С. 56–62.
2. Гноєва І. М. Роль маркетингових досліджень в управлінні аудиторською фірмою / І. М. Гноєва // Інноваційна економіка. – 2013. – № 1 (39). – С. 208–210.
3. Жежуха В. Й. Стан інжинірингової діяльності як бізнес-напряму вітчизняних машинобудівних підприємств / В. Й. Жежуха, Н. А. Городиська // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – Тернопіль : Економічна думка. – 2014. – Т. 16, № 2. – С. 58–64.
4. Кузьмін О. Є. Сутність та етапи технології діагностики інноваційної складової технологічних процесів промислових підприємств / О. Є. Кузьмін, В. Й. Жежуха, О. О. Горячка // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Основний капітал регіону та ефективність його використання : зб. наук. праць. – Львів, 2013. – Вип. 5 (103). – С. 29–38.
5. Массеров Н. Н. Социологические подходы к исследованию проблемы риска / Н. Н. Массеров // Вестник ИНЖЭКОНа. Серия «Гуманитарные науки». – 2011. – № 4. – С. 349–352.
6. Мороз Л. А. Маркетинг : підручник / Л. А. Мороз, Н. І. Чухрай ; за ред. Л. А. Мороз. – 3-є вид., без змін. – Львів : НУ «Львівська політехніка» ; Інтелект-Захід, 2005. – 244 с.
7. Носовский А. Статистика малых выборок в медицинских исследованиях / А. Носовский, А. Пихлак, В. Логачев [и др.] // Российский медицинский журнал. – 2013. – № 6. – С. 57–60.
8. Шевченко Д. А. Маркетинговые исследования рынка образовательных услуг в России / Д. А. Шевченко // Маркетинг в России и за рубежом. – 2012. – № 4 (36). – С. 24–31.
9. Яшкіна О. І. Класифікація маркетингових досліджень інновацій машинобудівних підприємств / О. І. Яшкіна // Економіка: реалізації часу. – 2013. – № 2 (7). – С. 111–117.
10. Melnyk O. G. Conceptual framework for express diagnostic analysis of industrial enterprises / O. G. Melnyk, O. I. Kuzmin, O. B. Grom'yak // Actual Problems of Economics. – 2014. – № 1 (151). – С. 193–202.

REFERENCES

Butenko, N. V. "Osoblyvosti marketynhovykh doslidzhen na promyslovomu rynku" [Features of marketing research in the industrial market]. *Visnyk Akademii pratsi i sotsialnykh vidnosyn Federatsii profesiynykh spilok Ukrainy*, no. 2 (54) (2010): 56-62.

Hnoieva, I. M. "Rol marketynhovykh doslidzhen v upravlinni audytorskoiu firmoiu" [The role of market research in management accounting firm]. *Innovatsiina ekonomika*, no. 1 (39) (2013): 208-210.

Kuzmin, O. Ye., Zhezhukha, V. I., and Horiachka, O. O. "Sutnist ta etapy tekhnolohii diahnostyky innovatsiinoi skladovoi tekhnolohichnykh protsesiv promyslovykh pidpriemstv" [The essence and stages of technology innovation component diagnostic processes of industrial enterprises]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy. Osnovnyi kapital rehionu ta efektyvnist ioho vykorystannia*, no. 5 (103) (2013): 29-38.

Masserov, N. N. "Sotsiologicheskiye podkhody k issledovaniyu problemy riska" [The sociological approach to the study of risk issues]. *Vestnik INZHEKONa. Seriya «Gumanitarnyye nauki»*, no. 4 (2011): 349-352.

Moroz, L. A., and Chukhrai, N. I. *Marketynh* [Marketing]. Lviv: NU «Lvivska politekhnikha»; Intellect-Zakhid, 2005.

Melnyk, O. G., Kuzmin, O. I., and Grom'yak, O. B. "Conceptual framework for express diagnostic analysis of industrial enterprises" *Actual Problems of Economics*, no. 1 (151) (2014): 193-202.

Nosovskiy, A. et al. "Statistika malykh vyborok v meditsinskikh issledovaniyakh" [Statistics of small samples in medical research]. *Rossiyskiy meditsinskiy zhurnal*, no. 6 (2013): 57-60.

Shevchenko, D. A. "Marketingovyye issledovaniya rynka obrazovatelnykh uslug v Rossii" [Marketing research of educational services market in Russia]. *Marketing v Rossii i za rubezhom*, no. 4 (36) (2012): 24-31.

Yashkina, O. I. "Klasyfikatsiia marketynhovykh doslidzhen innovatsii mashynobudivnykh pidpriemstv" [Classification of marketing research innovation engineering companies]. *Ekonomika: realizatsii chasu*, no. 2 (7) (2013): 111-117.

Zhezhukha, V. I., and Horodyska, N. A. "Stan inzhynirynhovoii diialnosti yak biznes-napriamu vitchyznianskykh mashynobudivnykh pidpriemstv" [Condition of engineering as a business line of domestic machine-building enterprises]. *Ekonomichniy analiz* vol. 16, no. 2 (2014): 58-64.